HE 134/2016 vp *Hallituksen esitys valtion talousarvioksi vuodelle 2017*

Työ- ja elinkeinojaosto, kirjallinen asiantuntijalausunto 7.10.2016 klo 9.00

VUODEN 2017 TALOUSARVIOESITYS - 32.70 Kotouttaminen

Teema: Kotouttaminen (pl 32), ja erityisesti
- kotouttamiseen myönnetyt määrärahat ja niiden muutokset
- muutosten vaikutukset
- kotouttamisen kipupisteet

Kotouttaminen

Ennen kokematon turvapaikanhakijoiden määrän nousu vuonna 2015 asetti uusia haasteita turvapaikkaprosessille, kotouttamiselle ja kielteisen päätöksen saaneiden henkilöiden palauttamiselle. Sisäministeriön julkaisemassa Sisäisen turvallisuuden selonteossa todetaan, että kotouttamisella ja kotoutumisella on olennainen merkitys sille, miten uusi turvapaikkatilanne vaikuttaa rikollisuuteen ja sisäiseen turvallisuuteen Suomessa. Erityisesti tarvitaan tehokkaita ja vaikuttavia kotouttamistoimia, joiden onnistumisessa lähiyhteisöjen, kuntien ja järjestöjen rooli on ratkaiseva. Kielen, kulttuurin ja tapojen oppiminen on ensiarvoisen tärkeää. Oleskeluluvan saaneille on löydettävä asuinpaikka vastaanottokeskuksen ulkopuolelta, jotta kotoutuminen suomalaiseen yhteiskuntaan voi alkaa eikä syrjäytymistä tapahdu. Tämä asettaa kunnat ja lähiyhteisön uudenlaiseen tilanteeseen.

Sisäministeriö ohjaa ja kehittää maahanmuuttohallintoa ja vastaa maahanmuuttopolitiikan sekä maahanmuuttoa ja kansalaisuutta koskevan lainsäädännön valmistelusta. Työ- ja elinkeinoministeriön toimialaan kuuluu maahanmuuttajien kotouttaminen. Kotoutumisen edistämisestä annetun lain (1386/2010) mukaan kunta tekee ELY-keskuksen kanssa sopimuksen kiintiöpakolaisten ja myönteisen päätöksen turvapaikkahakemukseensa saaneiden kuntaan osoittamisesta sekä kustannusten korvaamisesta.

Kuntapaikkatilanne

Kuntapaikoista on erityisesti vuodesta 2009 lähtien ollut pulaa. Kuntaan siirtymisen tavoiteaika on kaksi kuukautta oleskeluluvan tiedoksiannosta. Käytännössä tavoitteeseen ei tällä hetkellä päästä, vaan odotusaika on keskimäärin 3,6 kuukautta.

Lakisääteinen kuntapaikkajärjestelmä ei toimi riittävän tehokkaasti oleskeluluvan saaneiden kuntiin siirtymisen turvaamiseksi siitäkin huolimatta, että ELY -keskukset ovat sopineet useiden kymmenien uusien kuntien kanssa kansainvälistä suojelua saavien vastaanottamisesta ja kotouttamisesta. Kuntapaikkojen saaminen on vaikeutunut monesta eri syystä. Tilanteeseen on vaikuttanut osaltaan turvapaikanhakijoiden profiilin merkittävä muutos, kun maahamme saapui pääosin ikärakenteeltaan nuoria irakilaisia miehiä. Perinteisesti kuntapaikkoja on varattu erityisesti haavoittuvien ryhmien, kuten kiintiöpakolaisten, perheiden ja vailla huoltajaa olevien alaikäisten tarpeisiin. Nykyisestä kasvaneesta turvapaikanhakijatilanteesta johtuen kuntapaikkoja tarvitaan aiempaa enemmän. Jos sopimuksiin perustuvia kuntapaikkoja ei saada, oleskeluluvan saaneet henkilöt jäävät odottelemaan vastaanottokeskuksiin, mikä puolestaan lisää vastaanottokeskusten kustannuksia.

Kuntapaikkojen riittämättömyys ja kuntiin siirtymisen hitaus on johtanut vastaanoton piirissä olevien luvan saaneiden henkilöiden määrän kasvuun, pitkittyneisiin odotusaikoihin vastaanottojärjestelmässä ja kasvaviin vastaanoton

Postiosoite:
Sisäministeriö
PL 26
00023 Valtioneuvosto

Käyntiosoitteet:
Erottajankatu 2
Helsinki

Puhelin:
Vaihde
0295 480 171
Faksi:
09 1604 4635

Virkasähköpostiosoite:
kirjaamo@intermin.fi
www.intermin.fi

kustannuksiin. Vastaanottojärjestelmässä on tällä hetkellä noin 23 000 prosessin eri vaiheissa olevaa henkilöä, joista jo n. 2 200 oleskeluluvan saanutta. Vuoden 2016 alussa määrä oli 400. Maahanmuuttovirasto on tehnyt vuosina 2015 ja 2016 yhteensä 6 800 myönteistä turvapaikkapäätöstä, josta valtaosan (4 950) kuluvan vuoden aikana. Maahanmuuttoviraston nopeutuneen päätöksenteon myötä on kuntapaikkaa odottavien määrä kasvanut nopeasti.

Myönteisen luvan saaneiden pitkittynyt kuntaan siirtymisen odotusaika kuormittaa entisestään vastaanottojärjestelmää ja aiheuttaa ylimääräisiä kustannuksia. Paitsi kustannusten, myös luvan saaneiden henkilöiden yhteiskuntaan integroitumisen kannalta on keskeistä päästä vastaanottojärjestelmän palveluista laajempien kuntien peruspalveluiden piiriin ja kotouttamislain nojalla järjestettävien palveluiden ja muiden tukitoimien piiriin nopeasti ja tehokkaasti. Kuntaan siirtymisen odotusaika ja paikkatilanne huomioiden kuntapaikkapaineet kohdistuvat näin ollen erityisesti tälle ja ensi vuodelle ottaen huomioon sen, että turvapaikanhakijoiden määrän arvioidaan pysyvän myös ensi vuonna 10 000 hakijan tasolla.

Itsenäinen kuntaan muutto

Kuntapaikkojen riittämättömyyden vuoksi on Maahanmuuttovirasto ohjeistanut vastaanottokeskuksia jo vuodesta 2010 alkaen ohjaamaan luvan saaneita turvapaikanhakijoita muuttamaan omatoimisesti vastaanottokeskuksesta haluamaansa kuntaan. Asiakas voi myös muuttaa itsenäisesti haluamaansa kuntaan joko turvapaikkaprosessin aikana tai oleskeluluvan saamisen jälkeen. Asiakkaan muuton ohjauksesta vastaanottokeskuksessa vastaavat sosiaalityöntekijät. Käytännössä vastaanottokeskuksen tukema tai itsenäisesti toteutuva muutto on jo useita vuosia ollut huomattavasti ELY-keskuksen sopimusperusteista muuttoa suurempaa. Tämän vuoden alusta alkaen vastaanottokeskusten avustamia tai itsenäisesti toteutettuja muuttoja on vuoden alusta ollut n. 2 600, kun taas ELY -keskusten sopimusperusteisille kuntapaikoille on päässyt n. 1 000 luvan saanutta turvapaikanhakijaa. Luvan saaneiden asiakkaiden kuntaan muuton ohjaus tulee myös vastaanottojärjestelmältä viemään yhä enemmän voimavaroja pois muulta vastaanottotoiminnalta ja asiakasohjaukselta. Kuntaan siirtymisen tulisikin nykykäytäntöjä enemmän toteutua ensisijaisesti lakisääteisen kuntapaikkajärjestelmän kautta.

Vastaanottokeskus vastaa oleskeluluvan saaneen turvapaikanhakijan muuttoneuvonnasta, vuokraukseen liittyvistä kustannuksista sekä vastaanottorahan myöntämisestä. Vastaanottokeskuksen toteuttama muuttoneuvonta toteutetaan sen jälkeen, kun asiakas on saanut tiedon myönteisestä oleskeluluvasta. Neuvonnassa käydään läpi asiakkaan oikeudet ja velvollisuudet sekä päätetään, haetaanko asiakkaalle kuntapaikkaa vastaanottokeskuksen toimesta vai avustaako vastaanottokeskus asiakasta kuntaan muutossa. Neuvonnan perusteella voi vastaanottokeskus myöntää kuntaan muuttavalle tai perheelle enintään kahden kuukauden vuokran ja maksusitoumuksen vuokravakuudesta täydentävänä vastaanottorahana. Tuen edellytyksenä on kohtuuhintainen vuokra-asunto vastaanottokeskuksen sijaintialueella. Tarkoituksena on tukea asiakkaan toimeentuloa ja selviytymistä siihen saakka kunnes asiakas pääsee kunnan palveluiden piiriin. Vastaanottokeskus ei myönnä em. tukea, mikäli asiakas haluaa muuttaa toiselle alueelle tai pääkaupunkiseudulle. Yksityismajoituksessa jo asuville asiakkaille ei myönnetä täydentävää vastaanottorahaa vuokrakustannuksiin tai vuokravakuuteen, mikäli asiakas etsii itselleen omaa uutta asuntoa vaan vuokravakuus ohjataan hakemaan suoraan kunnasta.

Yhteistyön tehostaminen

Kansainvälistä suojelua saavien henkilöiden kuntiin ohjautumista edistetään tehostamalla kuntakorvausjärjestelmän toimivuutta sekä tiivistämällä valtionhallinnon eri toimijoiden ja kuntien välistä yhteistyötä. Kuntaan siirtymisen nopeuttamiseksi ovat ELY -keskukset perustaneet alueellisia yhteistyöryhmiä, joiden työskentelyyn myös alueen vastaanottokeskukset osallistuvat. Yhteistyöryhmän keskeisenä tavoitteena on varmistaa sujuva yhteistyö oleskeluluvan saaneiden kuntiin siirtymisessä ja kotoutumisen alkuvaiheessa. Yhteistyöryhmässä myös sovitaan kuntiin siirtymisen toimintamalleista ELY-keskuksen, vastaanottokeskusten, TE -toimiston ja kuntien välillä noudatettavaksi. Yksi keskeinen periaate on, että muutot pyritään ohjaamaan asianomaisen ELY -keskuksen alueen kuntiin. Oleskeluluvan saaneiden itsenäinen muuttoliike kohdistuu etenkin pääkaupunkiseudulle sekä suurimpiin kasvukeskuksiin, joissa sen myötä paine palvelujärjestelmään ja siitä aiheutuvat kulut kasvavat. Kuntien sopiessa ELY-keskuksen kanssa kuntaan osoittamisesta, muutto on hallittua ja kotouttaminen suunniteltua ja myös kolmas sektori saadaan koordinoidummin toimintaan mukaan. Tällöin myös kotoutuminen käynnistyy nopeammin ja yhteiskunnalle aiheutuvissa kokonaiskustannuksissa säästetään. Mikäli sopimuspaikkoja ei ole riittävästi, vastaanottokeskus avustaa asiakasta löytämään kohtuuhintaisen vuokra-asunnon vastaanottokeskuksen omalta ELY-alueelta.

6.10.2016

EU:n rahastot

EU:n rahoitusohjelmakaudelle 2014-2020 on perustettu kaksi sisäasioiden rahastoa: turvapaikka-, maahanmuutto- ja kotouttamisrahasto (nk. AMIF-rahasto) sekä sisäisen turvallisuuden rahasto. Turvapaikka-, maahanmuutto- ja kotouttamisrahastolla tuetaan toimenpiteitä, joilla vahvistetaan ja kehitetään Euroopan yhteistä turvapaikkajärjestelmää, tuetaan kolmansien maiden kansalaisten kotoutumista ja laillista maahanmuuttoa sekä kehitetään paluustrategioita. Sisäministeriö vastaa rahastojen kansallisesta hallinnoinnista.

Jakelu: sara.kuitunen@eduskunta.fi

Tiedoksi: Sisäministeri Risikko
Kansliapäällikkö, SM
Erityisavustaja Rönnholm, SM
Erityisavustaja Hannonen, SM
Johdon sihteeri Sademies, SM
Johdon sihteeri Vihervirta, SM
Johdon sihteeri Joensuu, SM
oikeus@intermin.fi